

Irena
Kraševac

Paviljonovo novo ruho

Umjetnički paviljon – europska poveznica.

Od tradicije do suvremenosti

Multimedijalni projekt o obnovi i modernizaciji zgrade

Umjetničkog paviljona 2001 – 2013.

Umjetnički paviljon u Zagrebu, 13. lipnja – 7. srpnja 2013.

↑ Umjetnički paviljon u Zagrebu nakon obnove, eksterijer, SNIMIO Mladen Perušić

Najstariji hrvatski galerijski prostor, zagrebački Umjetnički paviljon, obilježilo je završetak svoje dugogodišnje obnove izložbom i pratećom publikacijom. Od podizanja 1897.-1898. godine on ima izuzetno značenje na kulturnoj i arhitektonsko-urbanističkoj sceni grada, a svojom se karakterističnom kupolom i s tornjevima katedrale u pozadini usadio kao prepoznatljiva zagrebačka veduta.

O okolnostima njegove izgradnje – od projektiranja paviljona za Milenijsku izložbu u Budimpešti 1896., do prijenosa željezne

konstrukcije u Zagreb, zaslugom Vlaha Bukovca, a na mjesto koje je prstom odredio ban Khuen Héderváry – iscrpno je pisala Olga Maruševski u povodu stote obljetnice njegova otvaranja za javnost izložbom *Hrvatski salon 1898 – 1989*.¹ Valja se prisjetiti da je Umjetnički paviljon djelo mađarskih graditelja Florisa

¹ OLGA MARUŠEVSKI, "Okrunjeni trg. Skica za povijest gradnje Umjetničkog paviljona (1896-1898)", u: *Hrvatski salon 1898. 100 godina Umjetničkog paviljona*, Umjetnički paviljon u Zagrebu, katalog izložbe, Umjetnički paviljon, Zagreb, 15.12.1998. –28.02.1999.

↑ Interijer umjetničkog paviljona s postavom izložbe *Umjetnički paviljon – Europska poveznica*, SNIMIO Mladen Perušić

Korba i Kálmána Giergla, prema čijim je nacrtima peštanska tvornica *Danubius* za gradnju brodova i strojeva izradila željezni skelet, koji je dao osnovnu formu modernog izložbenog prostora natkrivenog staklenom kupolom i bočnim ostakljenim stropom. Bečki arhitekti Ferdinand Fellner i Hermann Helmer zaslužni su pak za njegovu arhitektonsku (re)prezentaciju u osi trgova zagrebačke Zelene potkove, koju su u konačnici izveli zagrebački graditelji Leo Hönigsberg i Julije Deutsch pod nadzorom Milana Lenucija.

Bogata historicistička dekoracija koja je uključivala muzejsku ikonografiju i teatralnu scenografiju, dijelom nikada nije bila dovršena, a dijelom je bila uništena tijekom njegova stotinu godina dugog trajanja. Ono što je od izvornog Paviljona došlo do naših dana bio je muzeološki neadekvatan prostor s lošim i zastarjelim instalacijama, zatvorenog staklenog svoda – izvora prirodnog svjetla,

otučene dekoracije eksterijera, reduciranog ukrasa interijera i dijelom neadekvatne (pre)namjene u restoran.

Početak njegova života zbio se u nagodbeno doba, u eri “satrapskog” bana i raskola na “Kršnjavijevo” Društvo umjetnosti i “Bukovčevo” Društvo hrvatskih umjetnika, koje je označilo novu epohu u razvoju naše umjetnosti i kulture otvorenjem izložbe Hrvatskog salona 15. prosinca 1898. godine. Kroz naredno stoljeće u njemu su se zaredale mnoge važne izložbe koje su obilježile hrvatsku likovnu i kulturnu povijest: retrospektivne i recentne, kritičke i problemske, monografske i antologijske, samostalne i skupne, domaće i gostujuće... Popis od čak 597 izložaba od otvorenja do 1998. temeljito je obradila Lea Ukrainčik u knjizi *Umjetnički paviljon 1898–1998. Povijesno vrednovanje. Živo trajanje*, objavljene 2000., dok je izložbene projekte održane u razdoblju od 2001. do

2013. naveo Radovan Vuković u poglavlju “Nova programska koncepcija: od tradicije do suvremenosti”, u publikaciji uz izložbu *Umjetnički paviljon – europska poveznica*.

Izlaganje u Umjetničkom paviljonu mnogim našim umjetnicima predstavljalo je i predstavlja krunu umjetničkog stvaralaštva, a brojne su izložbe upisane kao ključna mjesta hrvatske povijesti umjetnosti. Odo-lijevajući u stoljetnoj borbi raznim prenamjenama i zahvatima poput “struganja drača” dekorativne arhitektonske plastike u jeku radikalne purifikacije ‘30-ih godina, pa čak prebrodivši i radikalan glas Gjure Szabe da se “taj nakinđureni i otrcani (mađaronski) spomenik proslave tisućgodišnjice na najljepšem mjestu u Zagrebu (...) sravni sa zemljom”,² Umjetnički je paviljon dočekaio postmoderno doba koje je donijelo nove pristupe njegovoj valorizaciji i potaknulo tada već nasušno potrebnu temeljitu obnovu, koja je inicirana 2001. godine.

Elaborat su izradili arhitekti-konzervatori Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode Grada Zagreba Mladen Perušić i Maja Gorianc Čumbrek, na temelju dobro sačuvane arhivske građe koja je odredila

smjernice obnove i koja je u što većoj mogućoj mjeri trebala poštovati izvorni projekt. Pristupilo se nadomještanju ukrasne plastike koja je s pročelja skinuta 1939., ponovljena je lijevana arhitektonska plastika i ukrasna limarija na kupoli i krovovima, sveukupno 1076 elemenata na pročelju i krovu: tornjića, lanterna, žara, vaza, maskerona, herma, akroterija, girlandi. Na taj je način u vremenskom luku od preko stotinu godina Paviljonu vraćeno njegovo dekorativno ruho, ali i modernizirana infrastruktura bez kojeg je nezamisliva njegova funkcija jedinstvenog muzejsko-galerijskog prostora u 21. stoljeću. Bogat dekor fasade i svjetlucač pokrov skreću pogled od skulptura koje flankiraju ulaz u zgradu. Alegorije *Kiparstva* i *Slikarstva* Rudolfa Valdeca postavljene 1901. godine ostavljaju otužan dojam nedovršene restauracije; ili se pak radi samo o konzervaciji postojećeg stanja?! Njihovi atributi, kistovi i figura Sfinge jedva se naziru, a lica su izgubila plasticitet. Obnova (ili zamjena replikama) Valdecovih kamenih kipova i Meštrovićeva *Medulića* pred Umjetničkim paviljonom zaokružila bi ovu zahtjevnu obnovu. Za očekivati je da su radovi kvalitetno izvedeni s obzirom na dužinu trajanja i cijenu koštanja, te da će Paviljon sadržajno i programski ispuniti očekivanja koja struka i posjetitelji zahtijevaju. ✕

² GJURO SZABO, *Knjiga o starom Zagrebu*, Narodna starina, 1930., sv. 24., 363; *Stari Zagreb*, 1940., 215-216. (nav. dj., bilj. 1.)